

Alvydas Butkus

Vytauto Didžiojo universitetas
K. Donelaičio g. 58, LT-44248 Kaunas,
Lietuva
Tel. +370 687 181 63
El. paštas baltas1950@gmail.com
Moksliniai interesai: leksikologija ir
leksikografija, kalbos istorija, latvistika,
politologija

Stefano M. Lanza

Vytauto Didžiojo universitetas
K. Donelaičio g. 58, LT-44248 Kaunas,
Lietuva
Tel. +370 650 183 27
El. paštas s.lanza@hmf.vdu.lt
Moksliniai interesai: leksikologija ir lek-
sikografija, lietuvių filologija, italų kalba

DAR APIE BALTUS, GUDUS IR GOTUS

Straipsnyje vertinama Jūratės Statkutės de Rosales pateikta vėlyvosios Antikos geografo Jordano informacija apie gotus ir Skandzos salą jo darbe „De Getarum sive Gothorum origine et rebus gestis“. Šią salą autorė mėgina lokalizuoti ne kaip Skandinavijos pusiasalį, bet kaip Aistmarių pusiasalį, o pačius salos gyventojus gotus atitinkamai laiko baltų gentimi, ankstesnių tyrinėtojų esą nepagrįstai priskirtą germanams.

Patikrinus Jordano tekstus paaiškėjo, kad autorės interpretacija nepagrįsta dėl jos pačios ne visai tiksliai išverstų Jordano tekstų, taip pat dėl nutylėto tekstų tęsinio, kur Jordanas rašo apie salos šiaurinei daliai būdingą poliarinę dieną ir poliarinę naktį.

Gotų tapatinimas su gudais nepagrįstas fonetiškai, nes etnonimas 'gudai' lotyniškai būtų užrašytas 'Gudi' arba 'Gudae', bet ne 'Gothi'.

Daroma išvada, kad Jordano aprašytoji Skandzos sala vis dėlto sietina su Skandinavijos pusiasaliu, o gotai buvo viena iš joje gyvenusių germanų genčių. Niekuo nepagrįstas yra ir autorės mėginimas lotynišką Žemaitijos pavadinimą 'Samogitia' aiškinti kaip „Žemąją Getiją“ ir taip susieti ją su gotais.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: gotai, gudai, Skandināvija, Statkutė de Rosales, Jordanas, Pretorijus, pseudoteorijos.

Pasak prof. Zigmo Zinkevičiaus (2006), kai kurių istorikų pasigautas Lietuvos istorijos tendencingas menkinimas, tęsiant sovietinę ar lenkišką tradiciją, duoda priešingą rezultatą – žmonės iš viso nustoja pasitikėti profesionaliais istorikais, ima graibstyti pseudoistorikų knygas ir akylai tikėti jose surašytais pasakojimais apie lietuvius ir apskritai baltus. Česlovo Gedgaudo (1972), Charlesio Pichelio (1991) bei kitų romantikų knygų biblioteką 2011 m. papildė ir Jūratės Statkutės de Rosales knyga.¹ Teigiamas minėtų autorių nuopel-

nas yra nebent tai, kad jie mėgina sutaurinti mūsų istoriją, kelti pasididžiavimą ja, gilintis į ją. Tačiau daug kur jie tendencingai interpretuoja istorinius faktus, neretai nutylėdami tas kronikų vietas, kurios neigia jų iškeltas hipotezes. Be to, jie mėgėjiškai traktuoja bei pritempia kalbos duomenis.

„Iš Rytų Europos pakilę gudai 410 metais užkariavo Romą ir per tris šimtmečius palaipsniui išsikūrė Pietų Prancūzijoje, Ispanijoje ir Italijoje“ – tokiu drąsiu teiginiu prasideda lietuviškos išeivės knyga² (Statkutė

¹ STATKUTĖ DE ROSALES, J., 2011. *Europos šaknys ir mes, lietuviai*. Vilnius: Knygų kelias.

² Tris dienas trukęs Romos plėšimas anų laikų žmones sukretė daugiau simboliškai, bet ne fiziškai.

2011, p. 28). Garbingo amžiaus autorė be didesnės mokslinės atodairos *gudais* paverčia tautą, tradiciškai žinomą kaip *gotai*. Iš karto pasakysim, kad šiuo straipsniu visai nesiekama recenzuoti leidinio ar veltis į ginčus su autore dėl jos novatoriško požiūrio į istoriją. Straipsnio tikslas tiesiog iškelti kelis metodinius klausimus, susijusius su šaltinių naudojimu, jų interpretacija bei istorinių įvykių atkūrimu ar žodžių etimologija.

Jordano gotai ir jų kilmės vieta

Pirmasis autorės žingsnis įrodinėjant, kad gotai buvo baltai (todėl ir turi būti vadinaami baltišku žodžiu *gudai*), yra jų kilmės vietos perkėlimas arčiau tradicinio baltų arealo, taip bandant paneigti vyraujančią skandinaviškos jų kilmės teoriją. Tačiau esąs tik vienas antikos (beje, vėlyvosios) šaltinis, teikiantis žinių apie gotų kilmės vietą. Tai Jordano *De Getarum sive Gothorum origine et rebus gestis* (*Apie gotų, arba gotų, kilmę ir darbus*, nors rankraš-

čiuose aptinkama ir kitokios formuluo-tės pavadinimų, pavyzdžiui, *Getica*). Šis VI a. lotynų istorikas, kuris sakosi pats esąs gotų kilmės, niekada gotų tautos nevadina *gudais* (tai lotynų kalboje skambėtų *Gudi* arba *Gudae* – tokia forma šis žodis niekur šaltiniuose neužfiksuotas), o tik *Gothi*³.

³ Šalia lot. *gothi* yra ir gr. γοτθοι (transkribavus: *got-thoi*). Žodžio forma gana nutolusi nuo *gudai*. Be balsių bei dantinių priebalsių skirtumo, kuris apsunkina sąsają tarp *gudai* ir *gothi*, yra baltų kalboms visiškai svetimas aspiruotas garsas *th*. Šis garsas buvo svetimas ir lotynų kalbai, todėl greitai liko tik rašyboje. J. Statkutė klaidino isp. *godos* ir liet. *gudai* fonetinis panašumas. Bet ispanų kalboje (taip pat ir italų šiaurės tarmėse) skardusis *d* – ypač tarp balsių – pakeitė duslųjį lot. *t* (pvz., lot. *armata* > isp. *armada*, lot. *latus* > isp. *lado*, lot. *mercatus* > isp. *mercado*, lot. *petitus* > isp. *pedido*, lot. *petra* > isp. *pedra*), todėl forma *godos* yra dėsningai išriedėjusi iš lot. *gothi* (acc. pl. *gothos*). Kad čia visada būta *t*, abejonių nekyla. Mat italų kalboje vartojamos tik formos su *t*, ir net ispanų kalboje vediniai turi *t*, o ne *d* (plg. isp. būdvardį *gótico* „gotiškas, gotų“, o ne **gódico*). Italijos šiaurės vietovardžiai, kilę iš šio etnonimo, rodo daugiausia *d* (pvz., *Godia*, *Valgoda*, *Godega*, *Montegodi*), bet pasitaiko ir *t* (*Goito*, *Gottolengo*) (plg. Pellegrini 1990, p. 265–266).

Etonimas *gudas* baltų kalbotyroje tradiciškai buvo laikomas germanizmu, skoliniu iš gotų kalbos (Būga 1961, III, p. 124, 782–783). Esą vakarų baltai (aisčiai) taip vadinė kaimynus gotus dar nuo tada, kai patys gotai save vadinė *gudais* (**ghudos*). Pasak K. Būgos, šiuo etnonimu baltai vadinė ir germanų gudų (gotų) pavergtus Pavyslio slavus, todėl ilgainiui šis etnonimas pakeitęs pirminę reikšmę ir juo dabar dažniausiai vadinami baltarusiai ir apskritai slavai (ten pat, p. 124). Šneka-mojoje kalboje žodis *gudas* turi ir daugiau reikšmių – juo gali būti pavadintas kitos tarmės ar nesuprantamai kalbantis žmogus (Butkus 1995, p. 226).

Esama kompromisinių mėginimų germanų etnonimą *gotas* ir baltų *gudas* laikyti bendros indoeuropietiškos kilmės žodžiu, siejanti juos su lietuvių *guda* ‘baidyklė’, danų *gut*, švedų dial. *gutt* ‘berniukas, vaikas’, sen. skandinavų *gotnar* ‘vyrai’ (platesnę apžvalgą žr. Karaliūnas 2004, p. 154).

Kitą šių žodžių etimologiją yra pateikęs S. Karaliūnas. Jo manymu, etnonimai *gotas* ir *gudas* etimologiškai visai nesusiję, neturi nieko bendra. Simas Karaliūnas pritaria etnonimo *gotai* siejimui su senovės islandų daiktavardžiu *goti* ‘vyras, didvyris; žirgas, eržilas’, kuris savo ruožtu kildintinas iš veiksmazodžio šaknies **geutan-* ‘lieti, pilti’ (seksualine prasme ‘sėklą lieti’) (Karaliūnas 2004, p. 208). Žodį *gudas* S. Karaliūnas laiko baltiškos kilmės, atsiradusį iš buvusio būdvardžio

Roma vis dar buvo laikoma *caput mundi* (lot. ‘pasaulio galva’), bet jau nebebuvo nei imperatoriaus būstinė, nei imperijos sostinė. O J. Statkutės teiginys klaidinamai žadina vaizduotėje laukinių ordų įsiveržimo reginį, galingos baltų tautos užgrobtą amžinąjį miestą, kone prie barbarų kojų parklupusią Romos imperiją. Nereikia pamiršti, kad gotas Alarikas buvo Romos generolas. Jis, apgautas imperatoriaus Onorijaus (kuris tais laikais rezidavo Ravenoje ir erzino Alariką nevaisingomis derzybomis), išdavikiškai užpultas kito gotų vado Saruso, siekė pademonstruoti savo jėgą apguldamas Romą. Istorikai pasakoja, kad jis lengvai – be jokio romiečių pasipriešinimo – įžengė į miestą su savo kariuomene, dar prieš tai įsakęs neskriausti žmonių ir neniekinti šventų vietų. Ilgos apgulties nuvarginti kareiviai ir netikėtą laisvę gavę Romos vergai, be abejoj, savavališkai grobė, smurtavo ir niokojo pastatus. Vis dėlto tai turėjo įvykti ne stambiu mastu, jei anuometinis istorikas Paulius Orosijus, nepraėjus nė dešimčiai metų nuo plėšimo, pasakoja, kad, jei kas nors pasiklausytų, kaip romiečiai šneka, *nilhil factum, sicut etiam ipsi fatentur, arbitrabitur* („pagalvos, jog – kaip jie patys sako – nieko ir neatsitiko“) (*Historiae*, VII, 40).

Tai, kad J. Statkutė, pateikdama vieną iš pagrindinių (jei ne pagrindinį!) savo teorijos argumentų, remiasi prieštaringai vertinamu Jordanu⁴, be abejo, nėra patikima. Autorė įsitikinusi, kad ne tik lietuvių ir latvių tautos, bet ir pasaulio mokslininkai ilgą laiką buvo apgaudinėjami, o šios didžiiosios apgavystės pradžia yra suklustotas Jordano vertimas (Statkutė 2011, p. 104). Jos žodžiais, „vertime padarytas esminis žodžio reikšmės pakeitimas niekieno nebuvo pastebėtas. Gal tai įvyko todėl, kad Jordanas ten pat mini vietovę Skandza (tarti skandsa), kuri be įrodymų buvo sutapatinta su Skandinavija. Bet Jordano tekste nėra nė vieno žodžio apie Skandinaviją. Jis kalbėjo tikrai apie Pabaltijį“ (Statkutė 2011, p. 106).

Istorikas Jordanas kviečia skaitytoją kartu grįžti prie *Scandzos* salos buvimo vietos⁵ temos (*Ad Scandziae insulae situm redeamus*), apie kurią užsiminta aukščiau (skyrelyje I, 9), plačiau neaptarus (*quod*

**guda-* ‘aiškus, ryškus, šviesus’; tai esąs kaimynų *dregovičių* / *drygų* etnonimo vertimas, arba kvazietnonimas, laikantis nuomonės, kad rytiniai lietuvių kaimynai dregovičiai ir kirvičiai buvo gentainiai baltai, vėliausiai suslavėję. Etnonimo *dregovičiai* / *drygai* šaknis siejama su lietuvišku žodžiu *drignė* / *drigna* / *drignas* ‘šviesus ratas apie mėnulį ar saulę; vaivorykštė’ (Karaliūnas 2004, p. 184–189).

⁴ Apie Jordano nepatikimumą daug rašyta. Jo kiek neigiamo kaip istoriko vertinimo tradiciją taisė J. J. O’Donnellis (1982) ir iš dalies A. S. Christensenas (2002).

⁵ *Ad Scandziae insulae situm, quod superius reliquimus, redeamus, de hanc etenim in secundo sui operis libro Claudius Ptolomaeus, orbis terrae descriptor egregius, meminit dicens: est in Oceani arctoi salo posita insula magna, namine Scandza, in modum folii citri, lateribus pandis, per longum ducta concludens se. De qua et Pomponius Mela in maris sinu Codano positam refert, cuius ripas influit Oceanus, haec a fronte posita est Vistula fluminis, qui Sarmaticis montibus ortus in conspectu Scandzae septentrionali Oceano trisulcus inlabitur, Germaniam Scythiamque disterminans. (Gética, III, 16-17).* Tai lotyniškas teksto variantas, kuriuo remiasi J. Statkutė.

superius reliquimus – „kurią aukščiau palikome“). Apie tą (*De hanc* yra klaidingas J. Statkutės perrašas – originale yra *De hac*; prielinksnis *de* valdo tik abliatyvą, ne akuzatyvą / galininką, p. 106) iš tiesų antrojoje savo veikalo knygoje Klaudijus Ptolomėjus (*etenim in secundo sui operis libro Claudius Ptolomaeus*), įžymus pasaulio gaublio aprašytojas (*orbis terrae descriptor egregius*)⁶, primena sakydamas (*meminit dicens*): Šiaurės vandenyno jūroje esti „padėta“ (*est in Oceani arctoi salo posita*) didelė sala, *Scandza* vadinama (*insula magna, nomine Scandza*), citrinmedžio lapo formos (*in modum folii citri*), lenktais šonais (*lateribus pandis*), ilgai ištiesta save užbaigianti (*per longum ducta concludens se*)⁷. Apie ją pasakoja ir Pomponijus Mela, kad „padėta“ jūros įlankoje *Codane* (*De qua et Pomponius Mela in maris sinu Codano positam refert*), į jos krantus įteka Vandenynas (*cuius ripas influit⁸ Oceanus*), ši esti „padėta“ priešais Vyslos upę (*haec a fronte posita est Vistula fluminis*), kuri, ištekejusi iš Sarmatijos kalnų (*qui Sarmaticis montibus ortus*)⁹, įteka trimis atšakomis į Šiaurės Vandenyną visai prieš *Scandzā* (*in conspectu Scandzae septentrionali Oceano trisulcus inlabitur*), skirdama Germaniją nuo Skitijos (*Germaniam Scythiamque disterminans*).

Tokia yra Jordano veikalo ištrauka. J. Statkutė nesutinka su visais mokslininkų

⁶ Šią vietą J. Statkutė verčia gana netikėtai: „žemės orbitos aprašytojas“. Čia kalbama tikrai ne apie mūsų planetos skriejimo kelią.

⁷ Kitais žodžiais: „sala, ilgai išsidriekusi, baigiasi“; arba: „sala, į ilgį nutįsusi, baigiasi“. Ji pailga. Reikia pripažinti, kad Statkutės vertimas gana grozdžiškas: „po ilgo išsitęsimo užsibaigianti ant savęs“.

⁸ *influit* reiškia ‘įteka’, o tai ne tas pat, kas ‘plauna’ ar ‘skalauja’.

⁹ Rankraščio teksto *qui* yra vyriškosios giminės, nors jis nurodo į *flumen*, kuris yra niekatrosios giminės. Šią akivaizdžią klaidą kai kurie leidėjai taiso, kai kurie palieka.

vertimais (todėl, reikia manyti, ir su mūsiškiu) iš esmės dėl dviejų vietų: *a fronte Vistula fluminis* ir *in conspectu Scandzae*. Autorės nuomone, klaidingai versta, kad *Scandzos* sala yra priešais Vyslos žiotis. Ji mano, kad *a fronte* reiškia *priekinėje pusėje* (Statkutė 2011, p. 32). Štai autorės vertimas: „jos (= *Scandzos* salos) priekyje yra Vyslos upė (kitur, p. 106, dar verčia „frontinėje dalyje“), kuri išteka iš Sarmatijos kalnų, o ten, kur matosi Skandza, ji įteka trimis šakomis į Šiaurės Okeaną“. Pateikusi šį vertimą, autorė prieina – tiesa, po dar kelis puslapius užimančių samprotavimų – tokią išvadą: „kiekvienam lietuviui yra aišku, kad kalbama apie Aismares, Sembą ir Kuršių mares“ (p. 109). *Scandzos* salos sutapatinimas su Aistmarių pusiasaliu (nekalbant apie dar labiau į šiaurės rytus besidriekiančią Kuršių neriją) vis dėlto yra mažų mažiausiai problemiškas¹⁰.

Jei, kaip teigia J. Statkutė, salos priekyje yra Vyslos upė, vadinasi, Vysla teka pačioje saloje, tai yra visiškai absurdas (niekas niekada neabejojo, kad Vysla teka žemyne!). Antra, lotynų kalboje konstrukcija *a* (arba *ab*) + abliatyvas neturi inesyvo, t. y. buvimo vietoje reikšmės (*priekinėje pusėje*), tą turi *in* + abliatyvas. *A fronte* rodo atžvilgį, o *in fronte* atitiktų lietuvių kalbos vietininką. Galima pateikti dešimtis lotyniškų tekstų pavyzdžių, parodančių šių prielinksnių vartoseną¹¹, o ir pats Jordanas

vartoja tiek *a fronte*, tiek *in fronte*, matyt, jausdamas, reikšmės skirtumą; plg. *Getica*, V, 46, kur rašo apie Dneprą: *Ad cuius ostia insula est in fronte, Achillis nomine*, t. y. „prie kurio (= Dnepro) žiočių priekinėje pusėje yra sala, kuri vadinasi *Achilles*“.

Kitas kontroversiškas pasakymas yra *in conspectu Scandzae*. Autorė supranta pažodžiui, ir, kadangi daiktavardis *conspectus* yra kilęs iš veiksmazodžio *conspicio* „matau, žiūriu, pastebiu“, ji teigia, kad *Scandza* turi būti matoma iš tos vietos, kur Vysla įteka į jūrą. Pasakymas *in conspectu* lotyniškai vartojamas tiesiogine prasme, kalbant apie žmones, panašiai kaip lietuviškai *ko akivaizdoje, prieš kieno veidą*, plg.: *constituitque in conspectu omnium* (ir pastatė visų akivaizdoje, *Cic., In Verrem*, V, 2, 3), *in conspectu patris* (tėvo akivaizdoje, *Val. Max., 5.1.5*), *paene in conspectu exercitus nostri* (vos ne prieš pat mūsų kariuomenę, *Caes. De Bello Gall., I, 11*), *in conspectu meo* (mano akivaizdoje, *Phaedr., I, 1.15*), *in conspectu nostro occisus est* (mūsų akyse buvo nužudytas, *Amm., XXIV, 16*). Jei *in conspectu* vartojamas kalbant ne apie žmones (ar asmeninamas būtybes), jo reikšmė esti perkeltinė, kadangi nėra subjekto, galinčio *matyti, žiūrėti, pastebėti*. Tokiais atvejais *in conspectu* tiesiog rodo buvimą prie ko, prieš ką, netoli ko, plg.: *est in conspectu Tenedos, notissima fama insula* (priešais [Trojos miestą] yra Tenedas, garsiausio vardo sala, *Verg., Aen., II, 21-22*), *quercus, quae est in oppidi conspectu* (ąžuolas, kuris yra prieš įtvirtintą miestą, *Varr., R.R., I, 7, 6*). Pats Jordanas vartoja *in conspectu* tik du kartus ir nie-

¹⁰ Aistmarių nerija yra pusiasalis, ne sala. Tačiau to laikotarpio aprašymuose pusiasalis galėjo būti palaikytas sala, kaip ir kiti Baltijos pusiasaliai, pvz., Semba, Skandinavija. Ptolomėjaus žemėlapyje Aistmarių ir Kuršių nerija pažymėtos kaip salos.

¹¹ Keli pavyzdžiai su *a* + abliatyvas: *a fronte precipitum a tergo lupi* „priešais bedugnė, už nugaros vilkas“; *duo a tergo, duo ad latera, duo a fronte* „du už nugaros, du prie šonų, du iš priekio“; *exercitum eius partim cinxit, partim a fronte adortus est* „jo kariuomenės dalį apsupo, dalį puolė iš priekio“; keli pavyzdžiai su *in* + abliatyvas: *octo cohortis in fronte constituit* „priekyje išrikiavo

aštuonias kohortas“; *habebit in fronte et postico senas columnas* „turės priekyje ir gale senų kolonų“; *in fronte Narbonensis provinciae, qua Rhodanus fluvius in mare exit* „Narbonos provincijos priekinėje dalyje, pro kurią Ronos upė nuteka į jūrą“.

kada nekalba apie žmones. Be minėto atvejo, dar yra *Getica*, XII, 74: *Quae patria in conspectu Moesiae sita* (Ir ši [Gepidų] tėviškė (= Dakija) yra prieš Meziją). Vis dėlto galima teigti, kad J. Statkutės siūlomas vertimas nebūtinai klaidingas, bet tikslinga perkelti *in conspectu* į geografinio aprašymo kontekstą.

Kiti Antikos šaltiniai

Aprašydamas gotų kraštą, Jordanas cituoja geografus – graiką Klaudijų Ptolomėjų ir romėną Pomponijų Melą, tačiau niekur neužsimena apie savo asmenišką tų vietovių pažinimą (kas būtų, beje, svarus patikimumo įrodymas). Visa tai leidžia daryti išvadą, kad pats Jordanas ten niekada nėra buvęs. Pravartu tada skaityti, ką Ptolomėjus ir Pomponijus rašo apie Scandzą.¹² Įdomu, kad graikų geografas kalba net apie keturias vadinamąsias Skandijas (τέσσαρες, αἱ καλούμεναι Σκανδίαι) į rytus nuo Pusiasalio (ἀπ'ἀνατολῶν δὲ τῆς Χερσονήσου), trys mažos (τρεις μὲν μικραί), o viena, ta didžiausia ir labiausiai rytinė (μία δὲ μεγίστη καὶ ἀνατολικωτάτη), yra priešais upės Vyslos žiotis (κατὰ τὰς ἐκβολὰς Οὐίςτουλα ποταμοῦ). O lotynų geografas Pomponijus¹³ pirmojoje ištraukoje pabrėžia, kad didelė Kodano įlanka visa pilna didelių ir mažų salų (*Codanus ingens sinus magnis parvisque insulis refertus est*), ir dėl to (*Hac re*) jūra, kuri priimama į

krantų gilumą, niekur nėra plačiai išplatėjusi (*mare quod gremio litorum accipitur nusquam late patet*) ir niekur nėra panaši į jūrą (*nec usquam mari simile*). Antrojoje ištraukoje rašoma, kad trisdešimt salų yra Orkadų salos (*Triginta sunt Orcades*), tarpusavyje nutolusios ankštais tarpais (*inter se diductae spatiis*), o septynios Hemodos yra „padėtos“ priešais Germaniją (*septem Haemodae contra Germaniam vectae*). Iš jų (*ex iis*) toje įlankoje, kurią pavadino me Kodanu (*In illo sinu quem Codanum diximus*), yra Skandinavija, kurią iki šiol užima Teutonai¹⁴ (*quam adhuc Teutoni tenent*).

Versdamas Ptolomėjų, Jordanas lokalizuoja Skandzos vietą priešais Vyslos žiotis, o versdamas Pomponijų, jis įsivaizduoja, kad sala turi būti priešais Germaniją, ir dar pakankamai netoli, atskirta jūros, kuri net neatrodo kaip jūra. Dėl to, matyt, pasirinko posakį *in conspectu*, nes manė, kad Skandza gali būti matoma iš Germanijos bei Skitijos krantų. Jo geografinis supratimas iš tiesų tebuvo knyginis, todėl svarbu savęs klausti, kaip Jordanas įsivaizdavo tas vietas. Originalių Ptolomėjaus žemėlapių neišliko, bet pagal jo aprašymus ir pateiktas geografines koordinates jau nuo Renesanso, kai buvo rasti pirmi *Geografijos* rankraščiai, pradėta braižyti Europos kraštų žemėlapius. Turbūt priimtina hipotezė, kad Jordanas turėjo įsivaizduoti centrinę Europą panašiai, kaip ir kiti Ptolomėjaus skaitytojai. Žemiau pateikiamas Varšuvos nacionalinėje bibliotekoje saugomas Zamoiskio kodekso Baltijos jūros kraštų žemėlapis (1464 m.) (žr. 1 pav.).

Suprantama, Baltijos regiono pavaizdavimas čia skiriasi nuo šiuolaikinio. Ta-

¹² ἀπ'ἀνατολῶν δὲ τῆς Χερσονήσου τέσσαρες αἱ καλούμεναι Σκανδίαι, τρεις μὲν μικραί, [...] μία δὲ μεγίστη καὶ ἀνατολικωτάτη κατὰ τὰς ἐκβολὰς Οὐίςτουλα ποταμοῦ (*Geogr., Liber 2, IX, 33–34*).

¹³ *Codanus ingens sinus magnis parvisque insulis refertus est. Hac re mare quod gremio litorum accipitur nusquam late patet nec usquam mari simile* (*Chor., Liber 3, 26*); *Triginta sunt Orcades angustis inter se diductae spatiis, septem Haemodae contra Germaniam vectae. In illo sinu quem Codanum diximus ex iis Scandinavia, quam adhuc Teutoni tenent* (*Chor., Liber 3, 44*).

¹⁴ Bet jei teutonai, tai germanai. Vadinasi, Skandinavija buvo germanų tautų, taigi ir gotų, buveinė.

1 pav. Skandinavijos žemėlapis pagal Ptolomėjų

čia žemėlapyje prieš Vyslos upės žiotis (čia apibrėžtos apskritimu) gana aiškiai matyti didelė sala (*insula magna*), kurios forma galėtų priminti citrinmedžio lapą (*in modum folii citri*), šonai lenkti (*lateribus pandis*), o krantai tokie, į kuriuos įteka vandenynas (*cuius ripas influit Oceanus*; plg. Švedijos ir Norvegijos fiordus). Žiūrint į žemėlapi, taip pat suprantama, kodėl Jordanas parašė *in conspectu* („akivaizdoje“ arba „priešais“). Aistmarių nerija turėtų būti ta visai mažytė sala (čia įrėminta stačiakampiu) priešais Prūsijos krantus (normalaus dydžio žemėlapyje matyti užrašyta tiek *Prussia*, tiek *Livonia*). Be atitiktens lieka tik pasakymas *per longum ducta concludens se* („į ilgį nutįsusi baigiasi“ arba „ilgai išsidriekusi, baigiasi“). Toks pasakymas tiktų kalbant apie pailgą objektą, koks iš tiesų yra Skandinavijos pusiasalis, tačiau šiame žemėlapyje tai neatspindėta.

Tautų katilas ir poliarinė diena bei naktis

Apie *Scandzos* salą Jordanas rašo ir kitur. Tačiau platesnė informacija, kurią jis teikia, sunkiai pritaikoma Aistmarių ar kitoms Baltijos nerijoms. Štai, pavyzdžiui,

kaip toji sala apibūdinama IV, 25 skyrelyje: *Scandza insula quasi officina gentium aut certe velut vagina nationum* („Scandzos sala beveik kaip tautų gamykla arba bent tikrai kaip nacijų išcios“). Ar tikrai įtikėtina, kad 65 km ilgio ir iki 2 km pločio nerija galėjo būti taip praminta? Juo labiau, kad geologiniu požiūriu sąrašinės kilmės nerijos prieš 3500 m. (apie tokius laikus rašo Jordanas) greičiausiai buvo gerokai mažesnio ploto.

Tačiau galutinio argumento prieš J. Statkutės skandinaviškos gotų kilmės neigimą nebūtina ieškoti interpretuojant žodžių junginius, sutikrinant šaltinius, atkuriant prieš pusanatro tūkstančio metų gyvenusio žmogaus geografinį vaizdinį ar aiškinant kokią giliai paslėptą Jordano aprašo poetikę. Užtenka perskaityti tai, kas Jordano rašoma toliau, t. y. ką J. Statkutė nutylėjo.¹⁵

¹⁵ *In Scandza vero insula, unde nobis sermo est, licet multae et diversae maneant nationes, septem tamen earum nomina meminit Ptolemaeus. Apium ibi turba mellifica ob nimium frigus nusquam reperitur. In cuius parte arctoa gens Adogit consistit, quae fertur in aestate media quadraginta diebus et noctibus luces habere continuas, itemque brumali tempore eodem dierum noctiumque numero lucem claram nescire. Ita, alternato maerore cum gaudio, beneficio aliis damnoque impar est. (III, 19–20)*

Istorikas čia tęsia savo pasakojimą: taigi *Scandzos* saloje (*In Scandia vero insula*), apie kurią sukasi mūsų kalba (*unde nobis sermo est*), nors daug ir skirtingų tautų joje apsigyvenusios (*licet multae et diversae maneant nationes*), tačiau jų Ptolomėjus mini tik septynis pavadinimus (*septem tamen earum nomina meminit Ptolemaeus*). Tenai bičių meddarių spiečių dėl nepaprastai didelio šalčio niekur nerandama (*Apium ibi turba mellifica ob nimium frigus nusquam reperitur*). O jos šiaurinėje dalyje *Adogit gentis* apsisotojo (*In cuius parte arctoa gens Adogit consistit*), kuri – pasakojama – vidury vasaros per keturiasdešimt dienų ir naktų turi nuolatinę šviesą (*quae fertur in aestate media quadraginta diebus et noctibus lucas habere continuas*), ir panašiai žiemos metu tokiu pat dienų ir naktų laikotarpiu aiškios šviesos nežino (*itemque brumali tempore eodem dierum noctiumque numero lucem claram nescire*). Šitaip, kaitaliodami džiaugsmą ir liūdesį, patiria kitiems nelygias naudą ir žalą (*Ita, alternato maerore cum gaudio, beneficio aliis damnoque impar est*).

Tad sunku ir įsivaizduoti aiškesnę Skandinavijos to meto apibūdinimą. Dar sunkiau būtų įrodyti, kad ties Aistmarėmis Jordano aprašytais laikais būdavusi poliarinė diena ir poliarinė naktis.

Ar Scandza / Scandia – baltišką žodis?

Norėdama savo teiginius pagrįsti, J. Statkutė imasi etimologijos ir priskiria pavadinimui *Scandza / Scandia* baltišką kilmę. Taip ji daro remdamasi XVII a. istoriko Mato Pretorijaus darbais: „Motiejus Pretorijus savo knygos „*Orbis Gothicus*“ skyriuje, pavadintame „*De Naminis (= nominis) Scandiae derivatione*“, ši žodį kildina

iš lietuviško *skandinu* (rašo *skandinnu* ir į lotynų kalbą verčia *submergere*, t. y. į „skandinti“)“ (Statkutė 2011, p. 113). Tačiau įdomiausia tai, kad šią nuomonę Pretorijus pateikia ne kaip savo, o kaip kitų, kad galėtų ją paneigti. Mat keliomis eilutėmis toliau jis rašo: *Sed haec nominis derivatio a longe petita, nimiumque detorta videtur mihi* („Tačiau šis pavadinimo kildinimas man atrodo gan pritemptas ir per daug įmantrus“) (16) (*Orbis Gothicus* 1, I, 4, § II). Beje, Pretorijus rašo, kad *skandinnu* yra sarmatiškas žodis, plg. ten pat: *nomen a voce sarmatica*; jis nevartoja žodžio *lietuviškas* – jam lietuviai yra sarmatai, o gotai – lenkai (!). Žodį *Scandza* Pretorijus kildina iš žodžio *skannidinnu*, kurio reikšmė, pasak jo, yra *honoratum et amabilem facio* („ką nors padaryti garbingą ir malonų“), esą *Scandza* – *honoratum et amabilem locus* („malonių ir garbingų žmonių vieta“) (*Orbis Gothicus*, ten pat)¹⁷. Ši vieta, jo nuomone, buvo Prūsijos krantai: *in nostris designandam censeo Maris Balthici oris* („manau, kad turi būti tapatinama su mūsų Baltijos jūros krantais“) (18).

¹⁶ Pretorijui atrodė neįtikėtina, kad vietovardžio atsiradimo motyvacija galėjo būti didelis Baltijos jūroje skęstančių laivų skaičius.

¹⁷ Čia *skannidinnu* vietoj *skanindinu*. LKŽ nurodo *skanindinti* – tas pats, kaip *skaninti*. Plg. visą citatą *Orbis Gothicus* 1, IV, 1, § II: *Scandiae nomen, datum ab incolis, derivatum a Skannu; quamvis significet etiam id, quod bene sapit; deductum tamen a verbo, Skannidinu, denotat saepius etiam id, quod est: honoratum et amabilem facio*. („Vietinių gyventojų duotas pavadinimas *Scandia* kilo iš *skanu*, nors tai turi ir reikšmę *kuris gero skonio*, tačiau iš žodžio išvesta forma *Skannidinu* apibūdina dažniau štai ką, tai yra: *ką nors padaryti garbingą ir malonų*“).

¹⁸ Vėl tenka suabejoti J. Statkutės tyrimo metodologija. Pretorijaus veikalas turi aiškų propagandinį tikslą: autorius siekė mokliškai patvirtinti, kad Prūsijos žemė priklausė Lenkijai, o ne Švedijos karalystei (su kuria ilgai kariauta), ir kad taip buvę visada. Kitoje knygoje *Mars Gothicus* jis rašo: *Prussia antiqua ac nativa gothorum sede* („Prūsija – sena ir gimtoji gotų buveinė“)

Nepaisant to, kad visiškai ne taip interpretavo šaltinį, J. Statkutė čia atskleidė įdomų kalbos faktą. Mokslininkai linkę manyti, kad *Scandza/ Scandia*, *Skandinavia/ Scadinavia* ir *Skanē* (pietų Švedijos kraštas) yra etimologiškai susiję (to neneigia ir J. Statkutė). Bet iki šiol buvo siūloma germaniška šios šaknies kilmė (rekonstruojant kamieną *skadan* „pavojus“ arba „žala“), finougriška kilmė (iš samių deivės *Skaði* vardo) ir sena indoeuropietiška kilmė (plg. lot. *scandere* „lipti“, sanskr. *skandāti* „jis šoka“; dar IX–VIII a. pr. Kr. parašytoje *Iliadoje* minimas graikų uostas pavadinimu *Σκάνδεια* „Skandija“). Bet baltiškas kamienas *skand-/skend-* iš tiesų galėjo būti vartojamas vardijant Baltijos jūros potvynio metu užliejamus krantus. Pavadinimas semantiškai motyvuotas, etimologija fonetiškai įmanoma. Tokiai hipotezei galima nebent prikišti tai, kad pats Pretorijus apie šį kildinimą nepagalvojo, ir kad vietovardžiai su kamieniu *skan-* nelabai būdingi baltų arealui. Savo teorijai pagrįsti J. Statkutė mini tik Lenkijos *Skandawa* (liet. *Skandava*) miestelį, esantį netoli Lietuvos sienos. Nors šis pavyzdys teorijai labiau kenkia nei ją grindžia (mat *Skandava* yra daugiau nei 100 km nuo Baltijos jūros kranto), vis dėlto J. Statkutės ginamoji

žodžio *Scandza/ Scandia* baltiškoji kilmė gali turėti pagrįdą¹⁹.

¹⁹ Tačiau šito negalima pasakyti apie J. Statkutės pateiktą Žemaitijos, tiksliau, jos lotynizuotos formos *Samogitia* etimologiją. Šis vardas jos aiškinamas kaip „Žemoji Getija“ (Statkutė 2011, p. 122). Savaime kyla klausimas, kur tada reiktų ieškoti „Aukštosios Getijos“? Be to, čia pat žemaičiai sutapatinami su jotvingiais – ir vieni, ir kiti, pasak jos, esą gotai.

Žemaitijos lotynizuotą pavadinimą yra interpretavęs ne vienas autorius. Kai kurie jų pripažįsta, kad kitomis kalbomis užrašytos šio kraštavardžio formos įvairavo (Pichel 1991, p. 20). Iš tiesų jos įvairavo ne tik skirtingų autorių darbuose ar dokumentuose, bet netgi tuose pačiuose tekstuose, plg. 1420 m. rašyta Vytauto laiška Romos imperatoriui Sigismundui, kuriame Vytautas net etimologizuoja šį kraštavardį (paryškinta autorių – A.B., S.L.):

.../ Sed quod terra *Samaytarum* est terra inferior ad terram Lythwanię, ideo *Szomoyth* vocatur, quod in lythwanico terra inferior interpretatur: *Samoyte* vero Lythwaniam appellat *Auxtote*, quod est terra superior respectu terre *Samaytarum*. *Samagitte* quoque homines se Lythwanos ab antiquis temporibus et nunquam *Samaytas* appellat, et propter talem ydemptitatem (sic) in titulo nostro nos de *Samagicia* non scribimus, quia totum unum est, terra una et homines uni. EPISTOLA VITOLDI, MAGNI DUCIS LITHUANIAE, AD SIGISMUNDUM, IMPERATOREM ROMANORUM, 11 Martii 1420

(.../ „Bet kadangi Žemaičių žemė yra žemiau negu Lietuvos žemė, todėl ir vadinama Žemaičiais, nes taip lietuviškai yra vadinama žemesnė žemė. O žemaičiai Lietuvą vadina Aukštaičiais, t.y. iš Žemaičių žemės žiūrint, aukštesnė žemė. Taip pat Žemaitijos žmonės nuo senų laikų save vadino lietuviais ir niekada žemaičiais, ir dėl toki tapatumo (sic) savo rašte mes nerašome apie Žemaitiją, nes viskas yra viena, vienas kraštas ir tie patys žmonės“.) (BRMŠ I, p. 528–529).

Šiame laiške Žemaitija vadinama ir nelotynizuota forma – *Žemaičiai*, *Žemaičių žemė* (*Aukštaitija* irgi yra lotynizuotas kraštavardis šalia autentiško *Aukštaičiai*). Tekste priebalsis *j* Žemaitijos kraštavardyje grafiškai perteikiamas dvejopai: raide *y* arba raide *g*. Skirtinga grafika jokiū būdu nereiškia ir skirtingo tarimo – raide *g* priebalsis *j* buvo žymimas ir pirmuosiuose lietuviškuose tekstuose, plg. Mažvydo „Katekizmo“ prakalbos 11-toje eilutėje žodį *prigimkiet* (‘priimkiet’, t.y. ‘priimkite’; Mažvydo raštuose *j* žymėtas net septyneriopai – žr. Palionis 1979, p. 17; rašmuo *g* ar *gh* vartotas dažniausiai prieš *i*). Kadangi lotynų kalboje nebūta garso *ž*, nebūta ir grafinių priemonių tam garšui žymėti, lotyniškai rašant kitų kalbų žodžius. Vytauto laiške viena iš formų *Szomoyth* rodo raštininkų bandymą tiksliau perteikti autentišką tarimą su *ž*, todėl tikėtina, kad ir lotyniški *Žemaitijos* užrašymai su pradžios *S-* žinančiųjų galėjo būti skaitomi kaip *Ž-*. Vadinasi, nusistovėjusį lotynišką *Žemaitijos* pavadinimą *Samogitia* reikia skaityti ne [samogitija], bet [žamojiti] / [žemaitija] ar [žamojiti]

(IV, 6). Šį sakinį J. Statkutė komentuoja taip: *Pretorijus papildo, jog visa ta apylinkė esanti gudų kilmės vieta: „Prussia antiqua ac nativa gothorum sede.“ Tenka vėl pabrėžti, kad Prūsija vakarinių baltų genčių buvo apgyventa nuo proistorės iki XIV amžiaus* (Statkutė 2011, p. 35). J. Statkutė iš šaltinių cituoja – ir ne visada tiksliai – tik tai, kas naudinga jos teorijoms parengti. Visiškai nutylima informacija, kad Pretorijus gotais laikė lenkus, o jų kalbą – slavų kalbą (plg. *Orbis Gothicus* I, I, 4, § II: *Gothicam linguam, quam unam eandemque cum Slavonica sentio* („gotų kalba, kuri – jaučiu – yra viena ir ta pati slavų kalba“). Skirdamas savo veikalą Lenkijos karaliui Jonui III, Pretorius neturėjo tikslo ginti baltų genčių vardo ar teisių.

Sine ira et studio

Mėgėjų ir romantikų darbus vienija dar vienas bendras bruožas – beatodairiška ir dažnai neargumentuota profesionalų darbų kritika, o neretai ir sąmokslas prieš Lietuvą ir lietuvius paieškos. Neišvengė šios nuodėmės ir J. Statkutė, lengva ranka apkaltinusi melagyste, apgavyste, faktų iškraipymu, senųjų dokumentų falsifikavimu tuos, kurie nepritaria jos požiūriui (Statkutė 2011, p. 104). Žinoma, ne be nuodėmės ir profesionalai. Tačiau oponentų menkinimas nėra mokslinė diskusija, juo labiau, kad ir pačiai kaltintojai būdinga tai, kuo ji yra apkaltinusi kitus, t. y. faktų kraipymas ir šaltinių dalies, prieštaraujančios hipotezei, nutylėjimas. Emocijos, pyktis ar apmaudas nėra tikrojo mokslo palydovai ir nepuošia nei mokslo veikalų, nei jų autorių.

Pabaigoje norėtusi pabrėžti, kad autorė savo tezes perša ne piktavališkai, t. y. visai neturėdama tikslo sąmoningai suklaidinti skaitytojų. Ji tiesiog tautiniu užsidegimu ir gera valia stengiasi kompensuoti savo filologinių įgūdžių trūkumą, ydingą tyrimo metodologiją, taip pat ir lotynų kalbos mėgėjišką išmanymą²⁰. Kaip rašo Z. Zinkevičius, „[pseudokalbininkai] šventai tiki savo „idėjų“ teisingumu. Neatrodo, kad kada nors supras darą klaidingas išvadas. [...] pseudokalbininkus reikia tik užjausti ir jų gailėtis“ (2006, p. 64). Nors ir niekaip negalima sutikti su autorės pagrindine mintimi apie gotų kilmės vietą Aistmarių nerijoje, turime pripažinti, kad jos mėgini-

mas aiškintis gotų ir gudų sąsajas su baltais ir reikalauti daugiau dėmesio lietuvių istorijai bei kultūrai yra vertas pagarbos.

Išvados

1. Sieti lotyniškuose tekstuose minimus gotus (*Gothi*) su gudais neleidžia visų pirma fonetiniai atitikmenys. Etonimas *gudai* lotyniškai būtų užrašytas *Gudi* arba *Gudae*, bet ne *Gothi*.
2. Seniausias šaltinis apie gotų kilmės vietą yra VI a. lotynų istorikas Jordanas. J. Statkutė de Rosales remiasi juo ir kitais Antikos autoriais, tačiau jos pateikti interpretacija filologiniu požiūriu yra ydinga.
3. Pats *Skandzos* salos kontūro aprašymas – salos forma, gausybė siaurų įlankų, „į kurias įteka Okeanas“ – verčia manyti, kad tai Skandinavijos pusiasalis, bet ne Aistmarių nerija, kuriai šios ypatybės nėra ir negalėjo būti būdingos.
4. Tolesnis (J. Statkutės praleistas) Jordano veikale esantis salos aprašas – minima joje gyvenančių tautų gausa ir šiaurinei salos daliai būdinga poliarinė diena bei naktis – neleidžia šios salos sieti nė su viena pietryčių Baltijos nerija. Šie bruožai gali būti būdingi tik Skandinavijai.
5. Ydingai interpretuojami ir XVII a. istoriko Mato Pretorijaus veikalai, priskiriant jam nebūdingus teiginius bei nutylint, kad šis autorius gotais laikė lenkus, bet ne lietuvius ar kitus baltus.
6. Pateiktųjų argumentų visuma neįrodo nei geografinio gotų baltiškumo, nei lingvistinio šio etnonimo ryšio su etnonimu *gudai*. Jotvingių vadinimas dar ir gudais taip pat niekur nepaliudydas.

/ žemajitija]. Šaknies *a*, matyt, atsiradęs dėl kietojo *ž* tarimo – jei raštininkai buvo slavai, jie kitaip užrašyti ir negalėjo (kaimyninių slavų kalbose priebalsiai *š* ir *ž* visuomet kieti). Kaip matome, bet kuriuo atveju žodyje *Samogitia* nesama jokios *Getijos* ar *Gotijos*.

²⁰ Pati autorė savo gyvenimo apraše (jis pateiktas knygos gale kaip priedas) rašo, kad universitete tėra turėjusi vieną *senųjų kalbų* (*lotynu*) dėstomąjį dalyką (o vėliau baigė prancūzų kalbos bakalauro studijas).

Literatūra

BRMŠ 1996 – *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai*. T. I. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

BUTKUS, A., 1995. *Lietuvių pavardės*. Kaunas: Aesti.

BŪGA, K., 1961. *Rinkiniai raštai*. T. III. Sud. Z. Zinkevičius. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.

CHRISTENSEN, A. S., 2002. *Cassiodorus, Jordanes, and the History of the Goths. Studies in a Migration Myth*. København: Museum Tusulanum press.

GEDGAUDAS, Č., 1972. *Mūsų praeities paieškant*. Mexico: „Del Toro“ sp.

JORDANES. *Getica*. Prieiga: www.thelatinlibrary.com/iordanes1.html [Žiūr. 2011-12-05].

KARALIŪNAS, S., 2004. *Baltų praeitis istoriniuose šaltiniuose*. T. I. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.

O'DONELL, J. J., 1982. *The Aims of Jorda-*

nes. Historia 31: 223–240. HISTORIA. Prof. Dr. Kai Brodersen, Universität Erfurt, D-99105 Erfurt, Germany.

PALIONIS, J., 1979. *Lietuvių literatūrinės kalbos istorija*. Vilnius: Mokslas.

PELLEGRINI, G. B., 1990. *Toponomastica italiana*. Milano: Hoepli.

PICHEL, CH., 1991. *Žemaitija*. Kaunas: Ajeta.

PRAETORIUS, M., 1688. *Orbis Gothicus* Prieiga: http://openlibrary.org/works/OL12374436W/Orbis_Gothicus [Žiūr. 2011-12-05].

PRAETORIUS, M., 1691. *Mars Gothicus* Prieiga: <http://books.google.com/books?id=rEsVAAAAQAAJ&printsec=frontcover&hl=lt#v=onepage&q&f=false> [Žiūr. 2011-12-05].

STATKUTĖ DE ROSALES, J., 2011. *Europos šaknys ir mes, baltai*. Vilnius: Knygų kelias.

ZINKEVIČIUS, Z., 2006. *Lituanistikos mokslas ir pseudomokslas*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Alvydas Butkus

Vytautas Magnus University, Lithuania

Research interests: lexicology and lexicography, language history, Latvian philology, political science

Stefano M. Lanza

Vytautas Magnus University, Lithuania

Research interests: lexicology and lexicography, Lithuanian philology, Italian

ONCE AGAIN ABOUT BALTS, GUDAI, GOTHES AND THEIR ORIGINS

Summary

This paper aims to shed light on the tenacious tendency of would-be philologists and self-taught historians to embellish the history of the Lithuanian nation and its civilization by providing interpretations of ancient texts without real evidence. In particular, the authors review some methodological aspects of historical research in the work of the Lithuanian émigré J. Statkutė de Rosales,

Alvydas Butkus

Uniwersytet Witolda Wielkiego, Litwa

Zainteresowania naukowe: leksykologia i leksykografia, historia języka, filologia łotewska, politologia

Stefano M. Lanza

Uniwersytet Witolda Wielkiego, Litwa

Zainteresowania naukowe: leksykologia i leksykografia, filologia litewska, język włoski

RAZ JESZCZE O POCHODZENIU BAŁTÓW, GUDAI I GOTÓW

Streszczenie

W artykule poddano ocenie informacje na temat Gotów i wyspy Skandza, pochodzące z pracy starożytnego geografą i historyka Jordanesa *De Getarum sive Gothorum origine et rebus gestis* (O pochodzeniu i czynach Gotów) i wykorzystane przez litewską badaczkę emigracyjną J. Statkutė de Rosales w jej książce *Europos šaknys ir mes, lietuviai* (Korzenie Europy i my, Litwini). Wyspę

Europos šaknys ir mes, lietuviai (The Roots of Europe and We, the Lithuanians). This article points out that her claim that the Goths were the mighty ancestors of today's Lithuanians derives from a macroscopic misinterpretation and alteration of the only existing text about the origin of the Goths, which is the late Latin *Getica*, written by Jordanes. Statkutė, who recently received a doctorate *honoris causa*, identifies the Goths with the ancient Lithuanians by comparing the word *Gothi* with the Lithuanian ethnonym *gudai*, and asserts that world historians have intentionally been duped for years by a few deceitful scholars into believing that the Goths originated in Scandinavia. Statkutė holds that the island of *Scandza* depicted by Jordanes should not be identified with Scandinavia at all, but with the Baltic coast from Eastern Poland to Lithuania.

The authors of this paper examine the actual text of Jordanes both philologically and with cross-references to other authors, finding that Statkutė's conclusions are extremely erroneous. Not only has the Latin text been incorrectly translated by Statkutė in more than one passage, but she has also kept silent – most probably on purpose – about some crucial information, thereby lending support to her theories. The identification of *Scandza*, the fatherland of the Goths according to Jordanes, with the Baltic coast has to be ruled out mainly by the fact that the Latin historian clearly describes the phenomena of the polar night and midnight sun as being typical of Northern *Scandza*. Statkutė's approach to sources written in Latin also appears compromised, not only by leaving out relevant information, but also by her difficulty in understanding (and therefore translating) the texts as well. The authors of this paper point out several other misinterpretations of facts, which are presented in her book as more or less revolutionary findings. In addition, Statkutė's arrogant accusations against distinguished scholars would be inappropriate even if she were correct in her assumptions. As a matter of fact, her sole merit today is the attempt to arouse Lithuanians' interest in their own distant past.

KEY WORDS: Goths, Scandinavia, Statkutė de Rosales, Jordanes, Praetorius, pseudoteories.

tę autorka próbuje identyfikować nie jako Półwysep Skandynawski, a półwysep Zalewu Wiślanego, natomiast mieszkańców tej wyspy – Gotów – odpowiednio uważa za plemię bałtyckie, jej zdaniem niesłusznie zaliczane przez wcześniejszych badaczy do ludów germańskich.

Po dokonaniu filologicznej analizy tekstów Jordanesa okazało się, że interpretacja autorki jest nieuzasadniona, ponieważ cytowane przez badaczkę ustępy tekstu zostały przez nią przetłumaczone niezbyt dokładnie, ponadto J. Statkutė de Rosales przemilczała dalsze fragmenty zawierające kluczowe informacje, gdzie Jordanes pisze o charakterystycznym zjawisku występującym w północnej części wyspy, mianowicie o dniu polarnym i nocy polarnej.

Utożsamianie Gotów z *gudai* (etnonim, którym Litwini określali swoich południowo-wschodnich, niekiedy też południowo-zachodnich sąsiadów) jest nieuzasadnione fonetycznie, gdyż etnonim ten po łacinie przybrałby formę *gudi* lub *gudae*, ale nie *gothi*.

Z powyższych rozważań można wyciągnąć wniosek, że opisaną przez Jordanesa wyspę Skandza należy jednak wiązać z Półwypsem Skandynawskim, Goci zaś byli jednym z zamieszkujących go plemion germańskich.

Niczym nieuzasadniona jest też próba tłumaczenia łacińskiej nazwy Żmudzi (*Samogitia*) jako „Dolnej Getii” i takim sposobem związania jej z Gotami.

SŁOWA KLUCZOWE: Goci, *gudai*, Skandynawia, Statkutė de Rosales, Jordanes, Prätorius, pseudoteorie.